

# بررسی تأثیر هزینه‌های نمایندگی و عدم تقارن اطلاعاتی بر کیفیت حسابرسی

## چکیده

هدف اصلی این تحقیق، بررسی تأثیر هزینه‌های نمایندگی و عدم تقارن اطلاعاتی بر کیفیت حسابرسی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. در این تحقیق برای محاسبه کیفیت حسابرسی از دو معیار اندازه حسابرسی و نوع گزارش حسابرسی استفاده شده است. نمونه آماری این تحقیق شامل ۱۴۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۸۰-۱۳۸۹ می‌باشد. برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از آنالیز رگرسیون خطی لجیستیک استفاده شده است. نتایج حاصل از این مطالعه نشان می‌دهد اگر برای محاسبه کیفیت حسابرسی از معیار اندازه حسابرسی استفاده شود، یک رابطه منفی و معناداری بین هزینه‌های نمایندگی و کیفیت حسابرسی وجود دارد. در واقع، با افزایش هزینه‌های نمایندگی از کیفیت حسابرسی صورت‌های مالی کاسته شده است. همچنین یک رابطه منفی و معنادار بین عدم تقارن اطلاعاتی و کیفیت حسابرسی وجود دارد. به عبارت دیگر، با افزایش عدم تقارن اطلاعاتی، کیفیت حسابرسی کاهش می‌یابد. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد هنگامی که برای محاسبه کیفیت حسابرسی از معیار نوع گزارش حسابرسی استفاده شد، هیچ رابطه معناداری بین هزینه‌های نمایندگی و کیفیت حسابرسی مشاهده نگردید. همچنین بر خلاف پیش‌بینی، رابطه بین کیفیت حسابرسی و عدم تقارن اطلاعاتی مثبت و معنادار شد.

**واژه‌های کلیدی:** کیفیت حسابرسی، هزینه‌های نمایندگی، عدم تقارن اطلاعاتی، اندازه

حسابرس، نوع گزارش حسابرسی

## ۱. مقدمه

گسترش روز افزون واحدهای اقتصادی، توسعه فناوری ارتباطات و وجود تضاد منافع، نیازهای نظارتی را به وجود می‌آورد. پژوهش‌های انجام شده نشان می‌دهد تقاضا برای حسابرسی پیش از آن که الزام قانونی مطرح باشد، وجود داشته است. به طور کلی، هدف حسابرسان حفاظت از منافع سهامداران در مقابل تحریفات و اشتباهات با اهمیت موجود در صورتهای مالی است. حسابرسان به منظور حفظ اعتبار حرفه، شهرت حرفهای خود و اجتناب از دعاوی قضایی علیه خود، به دنبال افزایش کیفیت حسابرسی هستند. همچنین محققان شواهدی را فراهم نموده‌اند که حسابرسی موجب کاهش تضاد نمایندگی و کاهش احتمال بروز عدم تقارن اطلاعاتی بین سرمایه گذاران و مدیران می‌شود (جنسن و مک‌لینگ<sup>۲</sup>، ۱۹۷۶). بنا به استدلال، نظریه تقاضا برای کیفیت حسابرسی از آن جا ناشی می‌شود که بین مدیران شرکت و سرمایه‌گذاران تضاد نمایندگی وجود دارد. هنگامی که هزینه‌های نمایندگی به دلیل عدم تمرکز مالکیت و عدم وجود نظارت مؤثر توسط مالکان افزایش می‌یابد، تقاضا برای حسابرسی‌های با کیفیت بالاتر افزایش می‌یابد (ازیبی<sup>۳</sup> و دیگران، ۲۰۱۲). همچنین، تضاد نمایندگی حتی ممکن است به عدم تقارن اطلاعاتی نیز ختم شود. بنابراین، یکی دیگر از دلایل تقاضا برای حسابرسی را می‌توان عدم تقارن اطلاعاتی دانست.

مسئله اصلی این تحقیق؛ بررسی تأثیر هزینه‌های نمایندگی و عدم تقارن اطلاعاتی بر کیفیت حسابرسی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است و سعی می‌شود به این سؤال پاسخ داده شود که آیا هزینه‌های نمایندگی و عدم تقارن اطلاعاتی بر کیفیت حسابرسی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر معناداری دارند یا خیر؛ و اگر اینگونه است، این تأثیر چگونه قابل تفسیر است؟

## ۲. مبانی نظری و فرضیه‌های تحقیق

دی آنجلو<sup>۴</sup> (۱۹۸۱) تعریف متداولی از کیفیت حسابرسی تحت عنوان «ارزیابی بازار» ارائه نموده است. ارزیابی بازار در واقع عبارت است از: احتمال اینکه حسابرس هم تحریفات با اهمیت در صورتهای مالی و یا سیستم صاحبکار را کشف کند و هم تحریف با اهمیت کشف شده را گزارش کند. احتمال این که حسابرس موارد تحریفات با اهمیت را کشف کند، به شایستگی حسابرس و احتمال این که حسابرس موارد تحریفات با اهمیت کشف شده را گزارش کند، به استقلال حسابرس ارتباط پیدا می‌کند. پالمروس<sup>۵</sup> (۱۹۸۸) کیفیت حسابرسی را حسب

میزان اعتباردهی حسابرسی تعریف می‌کند. از آنجا که هدف از حسابرسی ایجاد اطمینان نسبت به صورت‌های مالی است، کیفیت حسابرسی به این عنوان تعریف می‌شود که صورت‌های مالی حسابرسی شده عاری از تحریفات با اهمیت باشد. در واقع این تعریف، بر نتایج حسابرسی تأکید می‌نماید. یعنی قابلیت اطمینان به صورتهای مالی حسابرسی شده، کیفیت حسابرسی را منعکس می‌کند.

از آنجا که کیفیت حسابرسی قبل یا در حین انجام حسابرسی غیر قابل مشاهده است، شاخص‌های مختلفی برای نشان دادن کیفیت حسابرسی در تحقیقات معرفی شده‌اند. مهمترین شاخص کمی اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی، اندازه حسابرسی است که این دو با هم رابطه مستقیم دارند، به طوری که هر چه اندازه حسابرسی بزرگتر باشد، کیفیت حسابرسی هم بالاتر خواهد بود. منظور از اندازه حسابرسی، حسن شهرت حسابرسی (نام تجاری) است. در نتیجه حسن شهرت حسابرسی، اعتبار اطلاعات صورتهای مالی افزایش یافته و لذا کیفیت حسابرسی بالاتر خواهد بود (تندلو، ۲۰۰۸؛ چن<sup>۷</sup> و همکاران، ۲۰۰۵). از شاخص‌های کاربردی دیگر برای کیفیت حسابرسی، می‌توان به نوع گزارش حسابرسی اشاره نمود. دی‌آنجلو کیفیت حسابرسی را به صورت احتمال کشف و گزارش انحرافات با اهمیت در صورتهای مالی تعریف می‌کند. این تعریف دو عامل را در کیفیت حسابرسی دخیل می‌داند. کیفیت حسابرسی تابعی از توانایی کشف با اهمیت است که به صورت توانایی و صلاحیت حسابرسی مطرح می‌گردد و تمایل حسابرسی به گزارش این انحرافات که به استقلال حسابرسی مربوط مرتبط می‌باشد (دی‌آنجلو، ۱۹۸۱). محققانی چون هرمانسون<sup>۸</sup> و دیگران (۲۰۰۷) و دیلویت<sup>۹</sup> (۲۰۱۰) از انتشار گزارش غیر مقبول به عنوان شاخصی برای کیفیت حسابرسی یا استقلال حسابرسی استفاده کرده‌اند.

تئوری نمایندگی (کارگزاری) مربوط به موردی است که یک نفر مسئولیت تصمیم‌گیری در خصوص توزیع منابع مالی و اقتصادی و یا انجام خدمتی را طی قرارداد مشخصی به شخص دیگری واگذار می‌نماید. شخص اول را در اصطلاح، صاحبکار (مالک) و شخص دوم را اصطلاحاً نماینده (کارگزار) می‌نامند (نمازی، ۱۳۸۴). تئوری نمایندگی عمدتاً به تضاد منافع موجود بین مدیریت و مالکیت اشاره دارد. با بزرگتر شدن شرکتهای مالکان اداره شرکت را به مدیران تفویض کرده‌اند. جدایی مالکیت از مدیریت، منجر به مشکلات نمایندگی می‌شود. طبق تئوری نمایندگی، اولین مشکل مربوط به نمایندگی وجود تضاد منافع بین سهامدار و مدیر است. یعنی سهامدار به دنبال رسیدن به بالاترین مرحله ارزش سرمایه‌گذاری است و مدیر نیز در وهله اول به دنبال افزایش ثروت خود می‌باشد؛ بنابراین، این احتمال وجود دارد که مدیر، در راستای

منافع سهامدار عمل ننماید. اختلاس و فساد مالی مدیر و خارج ساختن منافع سهامدار از شرکت، نمونه‌هایی افراطی از این تضاد منافع می‌باشند. بنابراین می‌توان یکی از مهمترین دلایل تقاضا برای حسابرسی سالانه را افزایش تضاد نمایندگی و همچنین بالا رفتن هزینه‌های نمایندگی دانست. لذا می‌توان انتظار داشت که با کاهش مشکلات نمایندگی و به طبع آن هزینه‌های نمایندگی، کیفیت حسابرسی صورتهای مالی نیز افزایش یابد. بنابراین فرضیه اول این تحقیق را می‌توان به صورت زیر مطرح کرد:

۱) بین هزینه‌های نمایندگی و کیفیت حسابرسی رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

طبق تئوری نمایندگی، تضاد منافع می‌تواند منجر به عدم تقارن اطلاعاتی نیز شود. یکی از راه‌های کاهش این عدم تقارن اطلاعاتی انجام حسابرسی سالانه می‌باشد. دومین مشکل نمایندگی مربوط به ناتوانی سهامدار در ملاحظه اقدام و عملیات مدیر است (جنسن، ۱۹۸۸؛ هلمسترم<sup>۱</sup>، ۱۹۷۹). سهامدار نمی‌تواند اقدامات مدیر را به طور روزانه دنبال کند تا مطمئن شود که آیا تصمیم‌گیری‌های مدیر، منطبق با منافع سهامدار است یا خیر؛ بنابراین، سهامدار فاقد اطلاعات لازم در خصوص عملیات مدیر است. این حالت را در اصطلاح تئوری نمایندگی «عدم تقارن اطلاعاتی»<sup>۱۱</sup> می‌نامند. در این صورت اگر از طرف سهامدار روشی جهت کنترل عملیات مدیر به وجود نیاید، فقط مدیر می‌داند که آیا در راستای منافع سهامدار گام برداشته است یا خیر؛ از طرف دیگر، مدیر، نسبت به اقداماتی که در سازمان باید صورت گیرد، بیشتر از سهامدار اطلاع اجرایی دارد. این اطلاع اضافی مدیر، در تئوری نمایندگی «اطلاعات خصوصی»<sup>۱۲</sup> نامیده می‌شود. وجود اطلاعات خصوصی، به عدم تقارن اطلاعاتی بین سهامدار و مالک می‌افزاید. بنابراین می‌توان پیش‌بینی کرد که هر چه حسابرسی با کیفیت بالاتری انجام شود، سطح عدم تقارن اطلاعاتی نیز کاهش محسوس‌تری داشته باشد. بنابراین فرضیه دوم این تحقیق را می‌توان به صورت زیر مطرح کرد:

۲) بین عدم تقارن اطلاعاتی و کیفیت حسابرسی رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

### ۳. پیشینه تحقیق

دی آنجلو (۱۹۸۱)، پالمروس (۱۹۸۸)، تندلو (۲۰۰۸) و چن و همکاران (۲۰۰۵)، مؤسسات حسابرسی عضو چهار سازمان حسابرسی بزرگ (قبلاً به شش مؤسسه حسابرسی بزرگ و هشت مؤسسه بزرگ معروف بودند) را به عنوان مؤسسات حسابرسی بزرگ و دارای اعتبار و شهرت در نظر گرفته و حسابرسی‌های انجام گرفته شده به وسیله آنها را به عنوان حسابرسی با کیفیت

بالا مطرح نموده‌اند و آن را به عنوان معیار و شاخص کیفیت حسابرسی در پژوهش‌های خود ارائه کرده‌اند، چرا که شرکت‌های عضو چهار مؤسسه بزرگ حسابرسی علاوه بر شهرت و اعتبارشان، در امر آموزش کارکنان و حفظ استقلال در برابر صاحبکاران و دیگر موارد مهم اثرگذار در افزایش کیفیت موفق عمل می‌کنند.

ون استرلین<sup>۱۳</sup> (۲۰۰۱) به بررسی رابطه بین دوره ارتباط حسابرِس - صاحبکار و کیفیت حسابرسی پرداخت. در این بررسی ارتباط بلندمدت بین حسابرِس و صاحبکار و حسابرسان مورد مطالعه قرار گرفت. برای انجام این تحقیق اطلاعات تأیید شده از بانک ملی بلژیک در طی سال‌های ۱۹۹۲ الی ۱۹۹۶ اخذ شد. محقق شرکت‌ها را به دو دسته تقسیم نمود، شرکت‌های تحت فشار مالی و شرکت‌های فاقد نیازهای مالی. نتایج بررسی نشان داد حسابرسان تمایل بیشتری به انتشار گزارش‌های غیر شفاف نسبت به سال قبل دارند.

کیم<sup>۱۴</sup> و دیگران (۲۰۰۳) نشان داده‌اند که تفاوت اثربخشی مؤسسات حسابرسی بزرگ با مؤسسات حسابرسی کوچک از تضاد بین انگیزه مدیران شرکت‌ها و حسابرسان در گزارشگری نشأت می‌گیرد. هنگامی مدیران انگیزه کافی برای افزایش میزان سود از طریق استفاده از روش‌های حسابداری افزایش سود دارند، حفظ بیطرفی حسابرسان، به بروز تضاد بین مدیران و حسابرسان منجر می‌شود. آنها دریافتند مؤسسات حسابرسی بزرگ در پیشگیری از دستکاری سود، اثربخشی بیشتری از مؤسسات کوچک (با فرض وجود تضاد بین مدیریت و حسابرسان) دارند.

چن و همکاران (۲۰۰۵) در پژوهشی زیر عنوان کیفیت حسابرسی و مدیریت سود برای شرکت‌های درگیر در عرضه عمومی سهام تایوان، با انتخاب چهار شرکت بزرگ حسابرسی به عنوان حسابرسان با کیفیت و مقایسه سود در شرکت‌های حسابرسی شده توسط این ۴ شرکت با سود در سایر شرکت‌هایی که توسط غیر این ۴ شرکت حسابرسی شده‌اند، به بررسی ارتباط کیفیت حسابرسی و مدیریت سود در مراحل قبل و بعد از عرضه عمومی سهام پرداختند و به این نتیجه رسیدند که اولاً، در چنین شرکت‌هایی مدیریت سود رخ می‌دهد و ثانياً، بین مدیریت سود و کیفیت حسابرسی ارتباط معناداری وجود دارد، به این صورت که بالاتر بودن کیفیت حسابرسی موجب کاهش مدیریت سود در این شرکت‌ها می‌شود.

قسیم محمد (۲۰۱۱) به بررسی تأثیر ساختار مالکیت بر کیفیت حسابرسی شرکت‌های اردنی پرداخت. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که بین مالکیت نهادی و مالکیت خارجی با کیفیت

حسابرسی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد بین تمرکز مالکیت نهادی و کیفیت حسابرسی رابطه منفی و معنادار وجود دارد.

مجتهدزاده و همکاران (۱۳۸۳) در پژوهشی به عنوان عوامل مؤثر بر کیفیت حسابرسی مستقل از دیدگاه حسابرسان مستقل و استفاده‌کنندگان، ۲۴ عامل مؤثر در کیفیت حسابرسی را شناسایی کرده که مهمترین آنها عبارتند از: بازدید حسابرس مستقل شریک و مدیر ارشد از مراحل کار حسابرسی، داشتن اطلاعات کافی در مورد صنعت صاحبکار، اهمیت حق‌الزحمه حسابرسی برای مؤسسه حسابرسی.

حساس یگانه و آذین‌فر (۱۳۸۹) طی تحقیقی به بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی و اندازه مؤسسه حسابرسی پرداخته‌اند. در این مطالعه برای اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی از شاخص اندازه مؤسسه حسابرسی استفاده شده است. در این تحقیق برای محاسبه اندازه حسابرسی از متغیر موهومی صفر و یک (اگر شرکت توسط سازمان حسابرسی، حسابرسی شده باشد عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر) استفاده شده است. نتایج حاصل از آزمون‌های آماری این تحقیق نشان می‌دهد که یک رابطه معنادار بین کیفیت حسابرسی و اندازه حسابرسی وجود دارد.

رحیمیان و همکاران (۱۳۹۰) به بررسی نقش سهامداران نهادی در کیفیت حسابرسی صورتهای مالی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته‌اند. در این مطالعه از سه معیار اندازه مؤسسه حسابرسی، تخصص حسابرسی در صنعت و نوع گزارش حسابرسی به عنوان شاخص کیفیت حسابرسی استفاده شده است. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که شرکتهای دارای سطوح بالاتر از مالکیت نهادی، از کیفیت حسابرسی بالاتری برخوردار می‌باشند؛ این در حالی است که تمرکز مالکیت نهادی موجب کاهش در کیفیت حسابرسی می‌گردد.

#### ۴. روش تحقیق

این تحقیق از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ ماهیت و روش، توصیفی- علی است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌های تحقیق از «آنالیز رگرسیون خطی لجیستیک» استفاده شده است. به منظور انجام پژوهش، داده‌های کمی مورد نیاز از صورتهای مالی حسابرسی شده شرکتها و سایر گزارشات مالی آنها و همچنین، نرم افزار تدبیر پرداز استخراج شده است. داده‌ها پس از جمع‌آوری در صفحه گسترده اکسل، مرتب و طبقه‌بندی شده و در نهایت با استفاده از نرم‌افزارهای آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند.

#### ۴-۱. مدل و متغیرهای تحقیق

در این تحقیق، برای بررسی تأثیر هزینه‌های نمایندگی و عدم تقارن اطلاعاتی بر کیفیت حسابرسی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران از مدل رگرسیون خطی لجستیک استفاده شده است. مدل‌های مورد استفاده جهت آزمون فرضیه‌های تحقیق به شرح زیر می‌باشد:

۱- مدل رگرسیونی برای آزمون فرضیه اول تحقیق:

$$AQ_{it} = \beta_0 + \beta_1 AE_{it} + \beta_2 ROA_{it} + \beta_3 MVB_{it} + \beta_4 Aditor\_Change_{it} + \beta_5 AGE_{it} + \beta_6 LEV_{it} + \beta_7 Size_{it} + \varepsilon_{it}$$

۲- مدل رگرسیونی برای آزمون فرضیه دوم تحقیق:

$$AQ_{it} = \beta_0 + \beta_1 HLDG\_INDV_{it} + \beta_2 ROA_{it} + \beta_3 MVB_{it} + \beta_4 Aditor\_Change_{it} + \beta_5 AGE_{it} + \beta_6 LEV_{it} + \beta_7 Size_{it} + \varepsilon_{it}$$

که در آن:

$AQ_{it}$ : شاخص کیفیت حسابرسی است که در این تحقیق برای سنجش کیفیت حسابرسی از دو معیار اندازه حسابرس و نوع گزارش حسابرسی استفاده شده است؛ اندازه حسابرس به این صورت محاسبه می‌شود که در صورتی که حسابرس شرکت صاحبکار در طی دوره پژوهش، سازمان حسابرسی بوده است، مقدار متغیر مجازی اندازه حسابرسی برابر با یک و در غیر این صورت مقدار آن برابر با صفر در نظر گرفته شد. نوع گزارش حسابرسی نیز به این صورت محاسبه می‌شود که اگر گزارش حسابرسی غیر استاندارد (مشروط، مردود یا عدم اظهارنظر) باشد، مقدار متغیر مجازی یک و در غیر این صورت (گزارش مقبول) صفر است.

$AE_{it}$ : نسبت هزینه‌های عملیاتی به فروش خالص است و معیار اندازه‌گیری هزینه‌های نمایندگی می‌باشد؛

$HLDG\_INDV_{it}$ : درصد مالکیت سهامداران غیر نهادی و شاخص عدم تقارن اطلاعاتی می‌باشد؛

$ROA_{it}$ : نسبت سود خالص به جمع دارایی‌ها است؛

$MVB_{it}$ : نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام است و معیار اندازه‌گیری رشد شرکت می‌باشد؛

$Aditor\_Change_{it}$ : معیار محاسبه چرخش حسابرس مستقل است و اگر شرکت طی دوره مورد بررسی حسابرس خود را تغییر دهد عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر اختیار می‌کند؛

$AGE_{it}$ : لگاریتم طبیعی عمر شرکت می‌باشد؛

$LEV_{it}$ : نسبت بدهی‌ها به کل دارایی‌ها است؛ و

$Size_{it}$ : لگاریتم طبیعی ارزش بازار حقوق صاحبان سهام در پایان دوره است و شاخص اندازه شرکت است.

#### ۴-۱-۱. متغیر وابسته و نحوه محاسبه آن

در این تحقیق کیفیت حسابرسی ( $AQ_{it}$ ) متغیر وابسته است و برای محاسبه آن از دو شاخص اندازه حسابرس و نوع گزارش حسابرسی استفاده شده است.

۱. اندازه حسابرس: در این شاخص از نوع مؤسسه حسابرسی به منظور اندازه‌گیری این متغیر استفاده شده است. به پیروی از نمازی و همکاران (۱۳۹۰)؛ احمدپور و همکاران (۱۳۸۹)؛ علوی تبری و همکاران (۱۳۸۸)؛ گاگانیس و دیگران (۲۰۰۷)، متغیر کنترلی مزبور برای شرکتهایی که توسط سازمان حسابرسی مورد رسیدگی قرار گرفته‌اند؛ یک و برای شرکتهایی که توسط مؤسسات حسابرسی معتمد بورس اوراق بهادار تهران مورد رسیدگی قرار گرفته‌اند، صفر است.

۲. نوع گزارش حسابرسی: محققانی چون هرمانسون و دیگران (۲۰۰۷)؛ دیلویت (۲۰۱۰) و رحیمیان و همکاران (۱۳۹۰) از انتشار گزارش غیرمقبول به عنوان شاخصی برای کیفیت حسابرسی یا استقلال حسابرس استفاده کرده‌اند. شرکتهایی که دارای گزارش تعدیل شده بوده‌اند دارای عدد یک و سایر شرکتهای دارای عدد صفر بوده‌اند.

#### ۴-۱-۲. متغیرهای مستقل و نحوه محاسبه آن

۱. هزینه‌های نمایندگی ( $AE_{it}$ ): آنگک<sup>۱۵</sup> و همکاران (۲۰۰۰) نسبت هزینه‌های عملیاتی به جمع فروش خالص را به عنوان معیاری برای اندازه‌گیری هزینه نمایندگی معرفی کرده‌اند. این نسبت، چگونگی کنترل هزینه‌های عملیاتی شرکت به وسیله مدیران را مورد سنجش قرار می‌دهد و به عنوان معیار مستقیم هزینه‌های نمایندگی به کار می‌رود. یعنی با افزایش این نسبت، هزینه‌های نمایندگی بیشتر می‌شود.

۲. عدم تقارن اطلاعاتی ( $HLDG\_INDV_{it}$ ): برای محاسبه عدم تقارن اطلاعاتی از درصد مالکیت سهامداران غیرنهادی استفاده شده است (لین<sup>۱۶</sup> و همکاران، ۲۰۰۷). اعتقاد بر این است که مالکان غیرنهادی در شرکت، نسبت به سایر سهامداران بیشتر در معرض عدم تقارن



اطلاعاتی قرار دارند. طبق بند ۲۷ ماده‌ی یک قانون بازار اوراق بهادار ج.ا.ا، سرمایه‌گذاران نهادی عبارتند از:

- بانکها و شرکتهای بیمه،
- هلدینگ‌ها، شرکتهای سرمایه‌گذاری، صندوق‌های بازنشستگی، شرکتهای تأمین سرمایه و صندوق‌های سرمایه‌گذاری ثبت شده نزد سازمان بورس اوراق بهادار،
- هر شخص حقیقی یا حقوقی که بیش از ۵ درصد اوراق بهادار در دست انتشار ناشر را خریداری کند،
- سازمان‌ها و نهادهای دولتی و عمومی،
- شرکتهای دولتی، و
- اعضای هیأت مدیره و مدیران ناشر یا اشخاصی که کارکرد مشابه دارند.

#### ۴-۱-۳. متغیرهای کنترلی و نحوه‌ی محاسبه آن

در این مطالعه، از متغیرهای کنترلی به منظور یکسان‌سازی شرکتهای از نظر سایر عوامل تأثیرگذار استفاده شده است. این متغیرها شامل رشد شرکت، اندازه شرکت و عمر شرکت به عنوان متغیرهای کنترل‌کننده در نظر گرفته شده است، که به صورت زیر محاسبه می‌شود:

۱. نرخ بازده دارایی‌ها ( $ROA_{it}$ ): در این تحقیق برای محاسبه نرخ بازده دارایی‌ها از نسبت سود خالص به جمع دارایی‌ها استفاده شده است.

۲. شاخص رشد شرکت ( $MVB_{it}$ ): در این تحقیق از نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام به عنوان شاخصی برای محاسبه رشد شرکت استفاده شده است.

۳. چرخش (تغییر) حسابرس مستقل ( $Aditor\_Change_{it}$ ): اگر واحد مورد رسیدگی طی دوره مورد بررسی حسابرس خود را تغییر داده باشد عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر را قرار می‌دهیم.

۴. عمر شرکت ( $AGE_{it}$ ): برای محاسبه عمر شرکت از لگاریتم طبیعی عمر شرکت از تاریخ تأسیس تا سال مورد بررسی استفاده شده است (دی آنجلو، ۲۰۰۶).

۵. اهرم مالی ( $LEV_{it}$ ): در این مطالعه برای محاسبه شاخص اهرم مالی از نسبت بدهی‌ها به کل دارایی‌ها استفاده شده است.

۶. اندازه‌ی شرکت ( $Size_{it}$ ): در این تحقیق برای سنجش اندازه‌ی شرکت حسابرسی شده، از لگاریتم طبیعی ارزش بازار حقوق صاحبان سهام استفاده شده است.

## ۲-۴. جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این پژوهش، تمام شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹ است. از این جامعه، شرکتهای حائز شرایط زیر به عنوان نمونه انتخاب شده است:

۱. شرکتهای مورد نظر طی دوره مورد بررسی بایستی حتماً توسط سازمان حسابرسی یا مؤسسات مورد اعتماد بورس اوراق بهادار تهران حسابرسی شده باشند.
  ۲. سال مالی آنها منتهی به پایان اسفندماه باشد و در دوره زمانی مورد بررسی، تغییری در آن ایجاد نشده باشد.
  ۳. جزء شرکتهای واسطه گری مالی و بانکها نباشند.
  ۴. دادههای مورد نیاز این تحقیق در دسترس باشد.
- با توجه به شرایط ذکر شده، تعداد ۷۶۰ مشاهده سال-شرکت مربوط به ۱۴۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۹ به عنوان نمونه آماری انتخاب شد.

## ۵. یافتههای تحقیق

### ۵-۱. نتایج آمار توصیفی

نتایج آمار توصیفی متغیرهای تحقیق در نگاره شماره (۱) آورده شده است که بیانگر پارامترهای توصیفی برای هر متغیر به صورت مجزاست. مهمترین شاخص مرکزی میانگین است. میانگین (انحراف معیار) متغیر اندازه حسابرس شرکتهای نمونه که شاخص اول اندازه گیری کیفیت حسابرسی نیز می باشد، تقریباً ۳۵٪ (۴۸٪) می باشد. این نشان می دهد که به طور متوسط تقریباً ۳۵٪ شرکتهای نمونه توسط سازمان حسابرسی مورد رسیدگی قرار گرفته اند. میانگین (انحراف معیار) متغیر نوع گزارش حسابرسی شرکتهای نمونه که شاخص دوم اندازه گیری کیفیت حسابرسی نیز می باشد، تقریباً ۶۸٪ (۴۷٪) می باشد. این نشان می دهد که به طور متوسط تقریباً ۶۸٪ شرکتهای نمونه گزارش حسابرسی غیر استاندارد منتشر کرده اند. همچنین، میانگین (انحراف معیار) نسبت هزینه های عملیاتی به فروش که شاخص محاسبه هزینه های نمایندگی نیز می باشد، تقریباً ۷٪ (۶٪) است. این نشان می دهد تقریباً ۷٪ فروش خالص توسط هزینه های عملیاتی پوشش داده شده است. همانطور که در نگاره شماره (۱) مشاهده می شود، میانگین (انحراف معیار) درصد سهامداران غیرنهادی ۲۴٪ (۱۸٪) است. این نشان می دهد که به طور متوسط، ۲۴٪ ترکیب سهامداران

شرکتهای نمونه را مالکان غیرنهادی تشکیل می دهند. میانگین (انحراف معیار) بازده دارایی ها نیز تقریباً ۰/۱۳ (۰/۱۲) است. این نشان می دهد که شرکتهای مورد مطالعه تقریباً طی دوره مورد بررسی به ازای هر ریال سرمایه گذاری در دارایی های شرکت، معادل ۰/۱۳ ریال بازدهی داشته اند. میانگین (انحراف معیار) شاخص رشد شرکت نیز تقریباً ۲/۲۱ (۱/۹۰) است. این نشان می دهد که شرکتهای مورد مطالعه تقریباً طی دوره مورد بررسی معادل ۲/۲ رشد داشته اند.

#### نگاره شماره (۱) - نتایج آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر	میانگین	انحراف معیار	کمترین	بیشترین
کیفیت حسابرسی ( $AQ_{it}$ )	اندازه حسابرس	۰/۳۵۰	۰/۴۷۶	۱
	نوع گزارش حسابرسی	۰/۶۸۰	۰/۴۶۹	۱
نسبت هزینه های عملیاتی به فروش خالص ( $AE_{it}$ )	۰/۰۷۰	۰/۰۶۲	۰/۰۰۲	۰/۵۶۵
درصد مالکیت سهامداران غیر نهادی ( $HLDG\_INDV_{it}$ )	۰/۲۴۵	۰/۱۸۱	۰/۰۱۰	۰/۹۵۷
نرخ بازده دارایی ها ( $ROA_{it}$ )	۰/۱۳۴	۰/۱۲۱	-۰/۲۴۹	۰/۶۳۱
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام ( $MVB_{it}$ )	۲/۲۱۵	۱/۹۰۱	۰/۱۴۰	۱۲/۶۲۶
چرخش حسابرس ( $Aditor\_Change_{it}$ )	۰/۱۴۰	۰/۳۴۴	۰	۱
عمر شرکت ( $AGE_{it}$ )	۳/۵۰۹	۰/۴۰۳	۱/۷۰۹	۴/۰۹۴
اهرم مالی ( $LEV_{it}$ )	۰/۵۹۳	۰/۲۰۹	۰/۰۶۲	۰/۹۷۹
اندازه شرکت ( $Size_{it}$ )	۱۳/۰۲۳	۱/۶۳۴	۸/۸۱۳	۱۷/۷۰۹

میانگین (انحراف معیار) معیار چرخش (تغییر) حسابرس نیز تقریباً ۰/۱۴ (۰/۳۴) است. این نشان می دهد که تقریباً ۱۴٪ شرکتهای مورد مطالعه حسابرس خود را تغییر داده اند. میانگین (انحراف معیار) شاخص اهرم مالی نیز تقریباً ۰/۵۹ (۰/۲۱) است. این نشان می دهد که تقریباً ۵۹٪ از ساختار دارایی های شرکتهای نمونه از بدهی تشکیل شده است.

## ۵-۲. بررسی فروض کلاسیک

- در مدل لجیستیک فروض کلاسیک به شرح زیر بررسی گردیده است:
۱. میانگین خطاها برابر صفر است. در واقع، اگر یک جمله ثابت در رگرسیون داشته باشیم، این فرض هرگز نقض نخواهد شد (افلاطونی و نیکبخت، ۱۳۸۹) با توجه به اینکه در مدل‌های این تحقیق عرض از مبدأ (مقدار ثابت) وجود دارد، میانگین خطاها برابر با صفر خواهد بود.
  ۲. متغیرهای مستقل از همدیگر مستقل باشند. بهترین راه جهت شناسایی مشکل همخطی این است که  $R^2$  بسیار بالا باشد ولی هیچ یک از ضرایب متغیرهای مستقل بر اساس آزمون  $t$  معنادار نباشند. طبق محاسبات انجام گرفته در هیچ کدام از متغیرها مشکل همخطی مشاهده نگردید.
  ۳. بین خطاها همبستگی وجود ندارد. با توجه به اینکه آماره دوربین واتسون در هر دو مدل نزدیک به دو می‌باشد لذا خودهمبستگی وجود نخواهد داشت.
  ۴. جملات اخلاص از توزیع نرمال برخوردارند. بر اساس قضیه حد مرکزی، چنانچه تعداد مشاهدات یا نمونه‌های آماری افزایش یابد و به سمت بی‌نهایت میل کند ( $n \geq 30$ )، توزیع آنها به سمت توزیع نرمال میل خواهد کرد (نوفرستی، ۱۳۸۰). همانطور که مشاهده می‌شود تعداد شرکت‌های نمونه ۱۴۵ و تعداد مشاهدات این مطالعه ۷۶۰ مشاهده سال - شرکت است. لذا می‌توان برقرار بودن این فرض را پذیرفت.

## ۵-۳. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اول تحقیق به این صورت مطرح شد که بین هزینه‌های نمایندگی و کیفیت حسابرسی رابطه منفی و معناداری وجود دارد. نتایج حاصل از آزمون‌های آماری فرضیه اول تحقیق در نگاره شماره (۲) آورده شده است. در این نگاره، برای محاسبه کیفیت حسابرسی از دو معیار اندازه حسابرس و نوع گزارش حسابرسی استفاده شده است. در حالت اول؛ اگر برای محاسبه کیفیت حسابرسی از شاخص اندازه حسابرس استفاده شود، ضریب متغیر هزینه‌های نمایندگی  $6/103-$  می‌باشد و آماره  $t$  آن معادل  $2/026-$  است که در سطح  $(0/043)$  معنادار است و از آنجا که کمتر از خطای پیش‌بینی (۵٪) است، معناداری متغیر مستقل در سطح اطمینان ۹۵٪ تأیید می‌شود. بنابراین، اگر معیار سنجش متغیر وابسته اندازه حسابرس باشد، فرضیه اول این تحقیق مبنی بر وجود رابطه منفی و معنادار بین هزینه‌های نمایندگی و کیفیت حسابرسی تأیید می‌شود. نتایج متغیرهای کنترلی نیز نشان می‌دهد که متغیر نرخ بازده دارایی‌ها دارای رابطه مثبت و معنادار با کیفیت حسابرسی در

سطح اطمینان ۹۰٪ است. به عبارتی با افزایش نرخ بازده دارایی‌ها بر کیفیت حسابرسی صورت‌های مالی افزوده شده است. همچنین، متغیرهای چرخش حسابرس و عمر شرکت دارای رابطه منفی و معنادار با کیفیت حسابرسی در سطح اطمینان ۹۹٪ هستند. در حقیقت با افزایش تغییر حسابرسان و عمر شرکتها، کیفیت حسابرسی کم شده است. متغیرهای اهرم مالی و اندازه شرکت دارای رابطه مثبت و معنادار با کیفیت حسابرسی در سطح اطمینان ۹۹٪ هستند. به عبارتی با افزایش بدهی‌ها و اندازه شرکتها، بر کیفیت حسابرسی افزوده شده است. نتایج حاصله هیچ رابطه معناداری بین رشد شرکت و کیفیت حسابرسی نشان نمی‌دهد. این نتیجه با تحقیق رحیمیان و همکاران (۱۳۹۰) سازگار نیست.

در حالت دوم؛ اگر برای محاسبه کیفیت حسابرسی از شاخص نوع گزارش حسابرسی استفاده شود، هیچ رابطه معناداری بین هزینه‌های نمایندگی و کیفیت حسابرسی مشاهده نمی‌گردد. به عبارتی، هزینه‌های نمایندگی هیچ ارتباطی با نوع گزارش حسابرسان مستقل ندارد. این نشان می‌دهد در این مطالعه نوع گزارش حسابرسی شاخص مطلوبی برای سنجش کیفیت حسابرسی نیست. نتایج متغیرهای کنترلی نیز نشان می‌دهد که متغیر نرخ بازده دارایی‌ها دارای رابطه منفی و معنادار با کیفیت حسابرسی در سطح اطمینان ۹۹٪ است. به عبارتی با افزایش نرخ بازده دارایی‌ها از کیفیت حسابرسی صورت‌های مالی کاسته شده است. همچنین، متغیرهای رشد شرکت و عمر شرکت دارای رابطه منفی و معنادار با کیفیت حسابرسی در سطح اطمینان ۹۹٪ هستند. در واقع با افزایش رشد و عمر شرکتها، از کیفیت حسابرسی کم شده است. نتایج حاصله هیچ رابطه معناداری بین متغیرهای چرخش حسابرس، اهرم مالی و اندازه حسابرسی با کیفیت حسابرسی نشان نمی‌دهد.

معنی دار بودن معادله رگرسیون با استفاده از آماره‌ی نسبت درست‌نمایی<sup>۱۷</sup> انجام شد. همانطور که در نگاره شماره (۲) مشاهده می‌شود، آماره LR در هر دو حالت در سطح کمتر از ۱٪ معنادار است. این نشان‌دهنده معناداری کلی مدل رگرسیونی برازش شده در سطح اطمینان ۹۹٪ است. ضریب تعیین معیاری است که قوت رابطه‌ی متغیر مستقل و متغیر وابسته را تشریح می‌کند؛ در واقع، مقدار این ضرایب مشخص‌کننده آن است که چند درصد از تغییرات متغیر وابسته را متغیر مستقل توضیح می‌دهد. در آنالیز رگرسیون لجیستیک، ضریب تعیین مک فادن<sup>۱۸</sup> تقریباً همان نقش ضریب تعیین را ایفا می‌کند. با توجه به ضریب تعیین مک فادن مدل برازش شده، در حالت اول؛ که متغیر وابسته اندازه حسابرس است می‌توان ادعا کرد که حدود ۲۹٪ از تغییرات در کیفیت حسابرسی توسط متغیرهای مدل توضیح داده شده است. در حالت دوم؛ اگر متغیر وابسته نوع

گزارش حسابرسی باشد می توان ادعا کرد که حدود ۱۲٪ از تغییرات در کیفیت حسابرسی توسط متغیرهای مدل توضیح داده شده است.

نگاره شماره (۲) - نتایج حاصل از آزمون های آماری فرضیه اول تحقیق

$AQ_{it} = \beta_0 + \beta_1 AE_{it} + \beta_2 ROA_{it} + \beta_3 MVB_{it} + \beta_4 Aditor\_Change_{it} + \beta_5 AGE_{it} + \beta_6 LEV_{it} + \beta_7 Size_{it} + \varepsilon_{it}$						
متغیر	ضریب متغیر		آماره t		سطح معناداری متغیرها	
	اندازه حسابرسی	نوع گزارش	اندازه حسابرسی	نوع گزارش	اندازه حسابرسی	نوع گزارش
مقدار ثابت	۴/۸۰۳**	۴/۳۷۷***	۲/۵۲۴	۳/۵۴۰	۰/۰۱۲	۰/۰۰۰
هزینه های نمایندگی	-۶/۱۰۳**	۰/۰۷۷	-۲/۰۲۶	۰/۰۵۰	۰/۰۴۳	۰/۹۵۹
نرخ بازده دارایی ها	۲/۴۲۹*	-۴/۹۲۲***	۱/۶۷۶	-۵/۲۲۰	۰/۰۹۴	۰/۰۰۰
شاخص رشد شرکت	-۰/۱۵۲	-۰/۰۷۱***	-۳/۸۰۵	-۱/۵۰۲	۰/۱۲۷	۰/۰۰۰
چرخش حسابرسی	-۲/۹۳۱***	۰/۰۵۹	-۳/۹۷۰	۰/۲۴۲	۰/۰۰۰	۰/۸۰۹
عمر شرکت	-۲/۱۲۰***	-۰/۷۹۳***	-۴/۶۱۵	-۳/۳۶۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
اهرم مالی	۴/۷۸۶***	-۰/۰۸۵۱	۴/۸۷۱	-۱/۵۰۲	۰/۰۰۰	۰/۱۳۳
اندازه شرکت	۰/۳۱۵***	-۰/۰۶۷	۵/۳۹۵	-۱/۴۱۵	۰/۰۰۰	۰/۱۵۷
آماره نسبت درست نمایی	آماره LR		درجه آزادی		سطح معناداری مدل	
	۱۵۲/۰۵۹	۶۴/۷۵۵	۷	۷	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
ضریب تعیین مک فادن	۰/۲۸۷	۰/۱۲۰	آماره دورین واتسون		۱/۹۸۷	۱/۸۴۲

\*\*\*، \*\* و \* به ترتیب در سطح ۱٪، ۵٪ و ۱۰٪ معنادار است

فرضیه دوم تحقیق به بررسی ارتباط بین عدم تقارن اطلاعاتی و کیفیت حسابرسی می پردازد و به این صورت مطرح شد که بین عدم تقارن اطلاعاتی و کیفیت حسابرسی رابطه منفی و معناداری وجود دارد. نتایج حاصل از آزمون های آماری فرضیه دوم تحقیق در نگاره شماره (۳) آورده شده است. در این نگاره، برای محاسبه کیفیت حسابرسی از دو معیار اندازه حسابرسی و نوع گزارش حسابرسی استفاده شده است. در حالت اول؛ اگر برای محاسبه کیفیت حسابرسی از شاخص اندازه حسابرسی استفاده شود، ضریب متغیر عدم تقارن اطلاعاتی ۲/۰۶۶- می باشد و آماره t آن معادل ۲/۹۳۸- است که در سطح (۰/۰۰۳) معنادار است و از آنجا که کمتر از خطای پیش بینی (۱٪) است، معناداری متغیر مستقل در سطح اطمینان ۹۹٪ تأیید می شود. بنابراین، اگر معیار سنجش متغیر وابسته اندازه حسابرسی باشد، فرضیه اول این تحقیق مبنی بر وجود رابطه منفی و معنادار بین عدم تقارن اطلاعاتی و کیفیت حسابرسی تأیید می شود. نتایج متغیرهای کنترلی نیز نشان می دهد که متغیرهای چرخش حسابرسی و عمر شرکت دارای رابطه منفی و معنادار با کیفیت حسابرسی در سطح اطمینان ۹۹٪ هستند. در واقع با افزایش تغییر حسابرسان و عمر شرکتهای، کیفیت حسابرسی کم شده است. متغیرهای اهرم مالی و اندازه شرکت دارای رابطه مثبت و معنادار با کیفیت حسابرسی

در سطح اطمینان ۹۹٪ هستند. به عبارتی با افزایش بدهی‌ها و اندازه شرکتها، بر کیفیت حسابرسی افزوده شده است. نتایج حاصله هیچ رابطه معناداری بین نرخ بازده دارایی‌ها و رشد شرکت با کیفیت حسابرسی نشان نمی‌دهد.

نگاره شماره (۳) - نتایج حاصل از آزمون‌های آماری فرضیه دوم تحقیق

$AQ_{it} = \beta_0 + \beta_1 HLDG\_INDV_{it} + \beta_2 ROA_{it} + \beta_3 MVB_{it} + \beta_4 Aditor\_Change_{it} + \beta_5 AGE_{it} + \beta_6 LEV_{it} + \beta_7 Size_{it} + \varepsilon_{it}$						
متغیر	ضریب متغیر		آماره t		سطح معناداری متغیرها	
	اندازه حسابرس	نوع گزارش	اندازه حسابرس	نوع گزارش	اندازه حسابرس	نوع گزارش
مقدار ثابت	۴/۲۹۱**	۶/۷۴۰***	۲/۳۲۰	۳/۳۹۱	۰/۰۲۰	۰/۰۰۰
عدم تقارن اطلاعاتی	-۲/۰۶۶***	۱/۲۸۸**	-۲/۹۳۸	۲/۵۴۴	۰/۰۰۳	۰/۰۱۱
نرخ بازده دارایی‌ها	۲/۲۷۶	-۴/۹۲۲***	۱/۵۸۳	-۵/۲۲۰	۰/۱۱۳	۰/۰۰۰
شاخص رشد شرکت	-۰/۱۲۹	-۰/۰۷۱	-۱/۵۷۶	-۱/۵۰۱	۰/۱۱۵	۰/۱۳۳
چرخش حسابرس	-۲/۷۹۰***	۰/۰۷۲	-۳/۷۲۷	۰/۲۹۱	۰/۰۰۰	۰/۷۷
عمر شرکت	-۲/۵۴۰***	-۰/۰۸۹***	-۴/۹۴۸	-۳/۶۷۷	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
اهرم مالی	۵/۹۲۶***	-۰/۰۷۰۶	۵/۳۳۰	-۱/۲۵۸	۰/۰۰۰	۰/۲۰۸
اندازه شرکت	۰/۵۴۴***	-۰/۰۶۷	۶/۰۶۱	-۱/۴۱۵	۰/۰۰۰	۰/۱۵۷
آماره نسبت درست‌نمایی	آماره LR		درجه آزادی		سطح معناداری مدل	
	۵۸۷/۱۵۴	۶۴/۲۸۶	۷	۷	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
ضریب تعیین مک فادن	۰/۲۹۱	۰/۱۱۹	آماره دوربین واتسون		۱/۹۴۲	۱/۷۹۸

\*\*\*، \*\* و \* به ترتیب در سطح ۱٪، ۵٪ و ۱۰٪ معنادار است.

در حالت دوم؛ اگر برای محاسبه کیفیت حسابرسی از شاخص نوع گزارش حسابرسی استفاده شود، ضریب متغیر عدم تقارن اطلاعاتی ۱/۲۸۸ می‌باشد و آماره t آن معادل ۲/۵۴۴ است که در سطح (۰/۰۱۱) معنادار است و از آنجا که کمتر از خطای پیش‌بینی (۵٪) است، معناداری متغیر مستقل در سطح اطمینان ۹۵٪ تأیید می‌شود. بنابراین، اگر معیار سنجش متغیر وابسته نوع گزارش حسابرس باشد، فرضیه اول این تحقیق مبنی بر وجود رابطه منفی و معنادار بین عدم تقارن اطلاعاتی و کیفیت حسابرسی رد می‌شود. نتایج متغیرهای کنترلی نیز نشان می‌دهد که متغیر نرخ بازده دارایی‌ها و عمر شرکت دارای رابطه منفی و معنادار با کیفیت حسابرسی در سطح اطمینان ۹۹٪ است. به عبارتی با افزایش نرخ بازده دارایی‌ها و عمر شرکت از کیفیت حسابرسی صورتهای مالی کاسته شده است. نتایج حاصله هیچ رابطه معناداری بین متغیرهای رشد شرکت، چرخش حسابرس، اهرم مالی و اندازه حسابرسی با کیفیت حسابرسی نشان نمی‌دهد. همانطور که در نگاره شماره (۳) مشاهده می‌شود، آماره LR در هر دو حالت در سطح کمتر از ۱٪ معنادار است. این نشان‌دهنده معناداری کلی مدل رگرسیونی برآزش شده در سطح اطمینان ۹۹٪ است. همچنین، با توجه به

ضریب تعیین مک فادن مدل برازش شده، در حالت اول می توان ادعا کرد که حدود ۲۹٪ از تغییرات در کیفیت حسابرسی توسط متغیرهای مدل توضیح داده شده است. در حالت دوم می توان ادعا کرد که حدود ۱۲٪ از تغییرات در کیفیت حسابرسی توسط متغیرهای مدل توضیح داده شده است.

## ۶. نتیجه گیری

هدف این تحقیق بررسی تأثیر هزینه های نمایندگی و عدم تقارن اطلاعاتی بر کیفیت حسابرسی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد. در این تحقیق برای سنجش کیفیت حسابرسی از دو معیار اندازه حسابرس و نوع گزارش حسابرسی استفاده شده است. اندازه حسابرس به این صورت محاسبه شد که در صورتی که حسابرس شرکت صاحبکار در طی دوره مورد پژوهش، سازمان حسابرسی بوده است، مقدار متغیر مجازی اندازه حسابرسی برابر با یک و در غیر این صورت مقدار آن برابر با صفر در نظر گرفته می شود. همچنین، نوع گزارش حسابرسی نیز به این صورت محاسبه می شود که اگر گزارش حسابرسی غیر استاندارد (مشروط، مردود یا عدم اظهار نظر) باشد، مقدار متغیر مجازی برابر یک و در غیر این صورت (گزارش مقبول) صفر است. در این تحقیق همچنین برای محاسبه هزینه های نمایندگی از نسبت هزینه های عملیاتی به فروش خالص و برای محاسبه عدم تقارن اطلاعاتی از درصد مالکیت سهامداران غیر نهادی استفاده شده است. به علاوه، تأثیر متغیرهای نرخ بازده دارایی ها، رشد شرکت، چرخش حسابرس، اندازه شرکت، اهرم مالی و عمر شرکت نیز کنترل شده است. همچنین از آنجا که متغیر وابسته یک متغیر موهومی است لذا، در این مطالعه برای آزمون فرضیه های تحقیق از آنالیز رگرسیون خطی لجیستیک استفاده شده است.

در حالت اول؛ اگر معیار اندازه گیری متغیر وابسته اندازه حسابرس باشد، بین هزینه های نمایندگی و کیفیت حسابرسی رابطه منفی و معنادار وجود دارد. این نتیجه بیانگر این موضوع است که با افزایش هزینه های نمایندگی در شرکت های مورد مطالعه، تقاضا برای حسابرسی با کیفیت بالاتر نیز افزایش یافته است. همچنین این نتیجه نمایانگر این مطلب است که در شرکتهایی که توسط سازمان حسابرسی رسیدگی شده اند، هزینه های نمایندگی کمتر است. یافته های این مطالعه همچنین نشان می دهد که بین عدم تقارن اطلاعاتی و کیفیت حسابرسی رابطه منفی و معنادار وجود دارد. در واقع با افزایش سطح عدم تقارن اطلاعاتی، کیفیت حسابرسی صورتهای مالی شرکتهای



مورد مطالعه کاهش یافته است. این نتیجه بیانگر این موضوع است که در شرکت‌هایی که توسط سازمان حسابرسی رسیدگی شده‌اند، عدم تقارن اطلاعاتی کمتر است.

در حالت دوم؛ اگر معیار اندازه‌گیری متغیر وابسته نوع گزارش حسابرسی باشد، بین هزینه‌های نمایندگی و کیفیت حسابرسی هیچ رابطه معناداری ملاحظه نگردید. در حقیقت این نتیجه نشان می‌دهد که بین هزینه‌های نمایندگی و نوع گزارش حسابرسان (گزارش غیر استاندارد) رابطه معناداری ملاحظه نمی‌گردد. همچنین نتایج نشان می‌دهند که بر خلاف پیش‌بینی، بین عدم تقارن اطلاعاتی و کیفیت حسابرسی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. در واقع این مطلب نشان می‌دهد که با افزایش گزارش‌های غیر استاندارد، عدم تقارن اطلاعاتی نیز افزایش یافته است. بنابراین، به نظر می‌رسد در محیط اقتصادی ایران نوع گزارش حسابرسی نمی‌تواند به عنوان شاخص مطلوبی برای ارزیابی کیفیت حسابرسی تلقی گردد.

## ۷. محدودیت‌های تحقیق

در فرآیند تحقیق علمی، مجموعه شرایط و مواردی وجود دارد که خارج از کنترل محقق می‌باشد، ولی به طور بالقوه می‌تواند نتایج تحقیق را تحت تأثیر قرار دهد. محدودیت‌های این تحقیق به شرح زیر بوده است:

۱. در این تحقیق، یکی از ملاک‌های اندازه‌گیری سهامداران غیر نهادی، درصد مالکیت سهامداران کمتر از ۵٪ می‌باشد و مالکیت‌های غیر مستقیم به دلیل عدم امکان ردیابی در محاسبات لحاظ نشده است که این امر می‌تواند بر نتایج تحقیق تأثیر گذارد.
۲. در این تحقیق برای محاسبه کیفیت حسابرسی از شاخص اندازه حسایرس و نوع گزارش حسابرسی استفاده شده است. استفاده از شاخص‌های دیگر برای محاسبه کیفیت حسابرسان ممکن است بر نتیجه تحقیق اثر گذار باشد.
۳. با توجه به استفاده از داده‌های مالی حسابرسی شده، طبیعی است که کیفیت نتایج این پژوهش تحت تأثیر کیفیت حسابرسی صورتهای مالی قرار گیرد.

## ۸. پیشنهادات مبتنی بر نتایج تحقیق

۱. با توجه به نتایج این تحقیق مبنی بر وجود رابطه منفی و معنادار بین عدم تقارن اطلاعاتی و کیفیت حسابرسی، به فعالان بازارهای سرمایه پیشنهاد می‌شود اگر تمایل دارند از کیفیت

حسابرسی شرکتهای مورد نظرشان اطلاع کسب کنند، به درصد مالکیت سهامداران غیرنهادی توجه ویژه‌ای داشته باشند.

۲. به هیئت مدیره شرکتهای توصیه می‌شود برای افزایش کیفیت حسابرسی و بهبود اطلاعات در دسترس استفاده کنندگان، هزینه‌های نمایندگی شرکت را کاهش دهند.

۳. به حسابرسان پیشنهاد می‌گردد در حسابرسی خود به درصد مالکیت سهامداران غیرنهادی (عدم تقارن اطلاعاتی) و نسبت هزینه عملیاتی به فروش خالص (هزینه‌های نمایندگی) شرکت به عنوان عواملی اثرگذار بر کیفیت حسابرسی جهت بهبود کار خود توجه ویژه‌ای داشته باشند.

۴. با توجه به ارتباط مثبت و معنادار بین درصد مالکان غیرنهادی و گزارش غیراستاندارد (گزارش مشروط، مردود و عدم اظهار نظر)، به اعتبار دهندگان و ذی‌نفعان پیشنهاد می‌شود در تصمیم‌گیری‌های خود در رابطه با نوع گزارش‌های حسابرسی، درصد مالکان غیرنهادی را نیز در نظر بگیرند.

## ۹. پیشنهادات برای تحقیقات آتی

۱. پیشنهاد می‌شود از شاخص‌های دیگری همچون دوره تصدی حسابرس یا تخصص حسابرس در صنعت برای محاسبه کیفیت حسابرسی استفاده شود.

۲. پیشنهاد می‌شود که تأثیر کیفیت حسابرسی بر بازدهی سهام نیز مورد بررسی قرار گیرد.

۳. پیشنهاد می‌شود پژوهش حاضر در صنایع مختلف به تفکیک صنعت خاص انجام شود.

## پی‌نوشت‌ها:

- |                        |                             |
|------------------------|-----------------------------|
| ۱- Logistic Regression | ۱۰- Hermanson               |
| ۲- Jensen and Meckling | ۱۱- Informational Asymmetry |
| ۳- Azibi               | ۱۲- Private Information     |
| ۴- DeAngelo            | ۱۳- Vanstraelen             |
| ۵- Palmrose            | ۱۴- Kim                     |
| ۶- Tendello            | ۱۵- Ang                     |
| ۷- Chen                | ۱۶- Lin                     |
| ۸- Hermanson           | ۱۷- Likelihood ratio        |
| ۹- Deloitte            | ۱۸- MC Fadden R-squaared    |

## منابع و مأخذ

۱. احمدپور، احمد، کاشانی‌پور، محمد و شجائی، محمد رضا (۱۳۸۹)؛ "بررسی تأثیر حاکمیت شرکتی و کیفیت حسابرسی بر هزینه تأمین مالی از طریق بدهی (استقراض)"، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، شماره ۶۲، ص ۱۷-۳۲.
۲. افلاطونی، عباس، نیکبخت، لیلی. (۱۳۸۹)؛ تهران، "کاربرد اقتصاد سنجی در تحقیقات حسابداری"، مدیریت مالی و علوم اقتصادی، انتشارات ترمه، چاپ اول.
۳. حساس یگانه، یحیی و آذین‌فر، کاوه. (۱۳۸۹)؛ "رابطه بین کیفیت حسابرس و اندازه مؤسسه حسابرسی"، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، شماره ۶۱۲، ص ۹۸-۸۵.
۴. رحیمیان، نظام‌الدین؛ رضاپور، نرگس و اخضری، حسین. (۱۳۹۰)؛ "نقش مالکان نهادی در کیفیت حسابرسی شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، دانش حسابرسی، شماره ۴۵، ص ۶۸-۸۱.
۵. سازمان بورس اوراق بهادار تهران. (۱۳۸۴)؛ "قانون بازار اوراق بهادار ج.ا.ا."، فصل اول، بند ۲۷، ماده ۱، تهران، انتشارات بورس اوراق بهادار تهران.
۶. علوی طبری، سید حسین، خلیفه سلطان، سید احمد و شهبدیان، ناحید. (۱۳۸۸)؛ "کیفیت حسابرسی و پیش‌بینی سود"، تحقیقات مالی، شماره ۳، ص ۲۳-۳۵.
۷. مجتهدزاده، ویدا و پروین آقایی. (۱۳۸۳)؛ "عوامل مؤثر بر کیفیت حسابرسی مستقل از دیدگاه حسابرسان مستقل و استفاده‌کنندگان"، بررسی‌های حسابداری و حسابرس، شماره ۳۸، ص ۵۳-۷۶.
۸. نمازی، محمد. (۱۳۸۴)؛ "بررسی کاربردهای تئوری نمایندگی در حسابداری مدیریت"، علوم اجتماعی و انسانی شیراز، شماره ۲، ص ۱۶۴-۱۴۷.
۹. نمازی، محمد، بایزیدی، انور و جبارزاده، سعید. (۱۳۹۰)؛ "بررسی رابطه بین کیفیت حسابرسی و مدیریت سود شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، تحقیقات حسابداری و حسابرسی، شماره ۹، ص ۱۲-۳۰.
۱۰. نوفرستی، محمد. (۱۳۸۶)؛ "آمار در اقتصاد و بازرگانی"، تهران، نشر رسا.

۱۱. Ang, J. S., Cole, R. A., & Wuh Lin, J., (۲۰۰۰); "Agency costs and ownership structure", *Journal of Finance*, Vol. ۵۵, pp. ۸۱-۱۰۶.
۱۲. Azibi, J., Tondeur, H. and Rajhi, M., (۲۰۱۰). "Auditor choice and institutional investor characteristics after the Enron scandal in the French context", *Crises et nouvelles problématiques de la Valeur*, Nice: France.
۱۳. Chen, K.; Lin L. K. & Zhou, J. (۲۰۰۵). "Audit Quality and Earnings Management for Taiwan IPO Firms.", *Managerial Accounting Journal*, Vol. ۲۰, No. ۱, ۸۶-۱۰۴.

١٤. Cheng, L. T. W., Davidson, W. N., & Leung, T. Y., (٢٠١١); "Insider trading returns and dividend signals". *International Review of Economics and Finance*, Vol. ٢٠, pp. ٤٢١-٤٢٩.
١٥. DeAngelo, H., DeAngelo, L., & Stulz, R. M. (٢٠٠٦); "Dividend policy and the earned/contributed capital mix: A test of the life-cycle theory", *Journal of Financial Economics*, Vol. ٨١, pp. ٢٢٧-٢٥٤.
١٦. DeAngelo, L., (١٩٨١); "Auditor Size and Audit Quality", *Journal of Accounting and Economics*, Vol.٣, No. ٣, pp. ١٨٣-١٩٩.
١٧. Deloitte LLP. (٢٠١٠). "Advancing Quality Through Transparency", Deloitte LLP Inaugural Report January.
١٨. Qasim, M. Z., (٢٠١١); "The Effect of Ownership Structure on Audit Quality: Evidence from Jordan", *International Journal of Business and Social Science*, Vol. ٢, No. ١٠, PP.٣٨-٤٦.
١٩. Holmstrom, B.R., (١٩٧٩); "*Moral Hazard and Observability*", *the Bell Journal of Economics*, Spring, pp. ٧٤-٩١.
٢٠. Hermanson, D. R., Houston R. W., and Rice J. C., (٢٠٠٧). "PCAOB inspections of smaller CPA firms: Initial evidence from inspection reports", *Journal of Accounting Horizons* ٢١ (٢): ١٣٧-١٥٢.
٢١. Jensen, M.C., and Meckling W.H., (١٩٧٦); "Theory of the firm: managerial behavior, agency costs and ownership structure", *Journal of Financial Economics* (October): ٣٠٥-٣٦٠.
٢٢. Jensen, M.C., (١٩٩٨); "Self-Interest, Altruism, Incentives of Agency Theory", *Foundation of Organizational Strategy*, Harvard University Press.
٢٣. Kim, J.B., and C.H. Yi., (٢٠٠٦); "Does auditor rotation improve audit quality in emerging markets? Korean evidence". *Working paper*, Concordia University and Hong Kong Polytechnic University.
٢٤. Lin, J. B., Pantzalis, C., & Park, J. C., (٢٠٠٧); "Corporate use of derivatives and excess value of diversification", *Journal of Banking and Finance*, Vol. ٣١, pp. ٨٨٩-٩١٣.
٢٥. Lin, J. B., Pantzalis, C., & Park, J. C., (٢٠٠٧); "Corporate use of derivatives and excess value of diversification". *Journal of Banking and Finance*, Vol. ٣١, pp. ٨٨٩-٩١٣.
٢٦. Palmrose Z., (١٩٨٨); "An analysis of auditor litigation and audit service quality", *The Accounting Review* (January), pp. ٥٥-٧٣.
٢٧. Tendello, B. & Vanstraelen, A., (٢٠٠٨); "Earnings Management and Audit Quality in Europe: from the Private Client Segment", *European Accounting Review*, Vol. ١٧, No. ٣, P.P. ٤٤٧-٤٦٩.
٢٨. Vanstraelen A., (٢٠٠١); "Impact of renewable Long-term audit mandates on audit quality". *The European Accounting Review*, Vol ١٠, Issue٢.